

PRZEMYSŁAW MROCZKOWSKI

Uniwersytet Warszawski

RELACJE POMIĘDZY STOSUNKAMI ZATRUDNIENIA A STATUSEM DOKTORANTA SZKOŁY DOKTORSKIEJ

1. WPROWADZENIE

Wiele stosunków prawnych, które stanowią podstawę świadczenia pracy, nakłada na strony tych stosunków pewne ograniczenia w podejmowaniu dodatkowych zajęć. Co do zasady takie ograniczenia wprowadzane są w pragmatykach służbowych i pracowniczych i mają uzasadnienie w charakterze świadczonej pracy. Od czasu wejścia w życie ustawy z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce¹ ograniczenia takie dotyczą także doktorantów szkół doktorskich.

Doktoranci nie są pracownikami w rozumieniu przepisów kodeksu pracy². Z podmiotem doktoryzującym łączy ich stosunek administracyjnoprawny³. Pomimo tego z perspektywy konstytucyjnych praw i wolności może być on postrzegany jako stosunek zatrudnienia.

---

¹ Dz. U. z 2022 r., poz. 574 ze zm.; dalej: p.s.w.n.

² Ustawa z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, teks jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 1510 ze zm.

³ R. HAUSER, *Stosunek administracyjnoprawny*, [w:] *System prawa administracyjnego*, I, *Instytucje prawa administracyjnego*, red. R. HAUSER, A. WRÓBEL, Z. NIEWIADOMSKI, Warszawa 2010, s. 191 i n.; A. JAKUBOWSKI, *Status prawny studentów i doktorantów w relacjach ze szkołą wyższą*, «PiP» 11/2011, s. 57-70; pomimo że praca ta powstała przed wejściem w życie prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, uwagi w niej

Oddziaływanie statusu doktoranta (w szkole doktorskiej) oddziałuje na stosunki pracy i przebiega w obu kierunkach. Zarówno status ten wpływa na treść stosunków zatrudnienia, jak i stosunki zatrudnienia mogą oddziaływać na treść uprawnień związanych ze statusem doktoranta.

Celem ustawodawcy było takie ukształtowanie modelu kształcenia doktoranckiego, aby zwiększyć odsetek osób kończących to kształcenie uzyskaniem stopnia naukowego doktora w ustawowo określonym terminie. Przez ten pryzmat należy również postrzegać nowe instytucje prawne, takie jak na przykład ograniczenia w zatrudnianiu doktorantów w podmiotach nauki i szkolnictwa wyższego czy co do zasady powszechny system stypendialny dla osób kształcących się w szkołach doktorskich.

Krótki czas obowiązywania regulacji i brak orzecznictwa sądowno-administracyjnego powoduje, że interpretacja przepisów prawa o szkolnictwie wyższym i nauce budzi wiele wątpliwości. Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytania, jaki jest wpływ posiadania statusu doktoranta na stosunki zatrudnienia, których stroną jest doktorant, oraz w jaki sposób pozostawanie w stosunkach zatrudnienia wpływa na uprawnienia związane ze statusem doktoranta.

Zostanie to dokonane przez szczegółową analizę formalno-dogmatyczną nowych instytucji prawnych, uzupełnioną analizą doktryny i orzecznictwa. Warto podkreślić, że w dotychczasowym dorobku doktrynalnym problematyka niniejszego artykułu została tylko szczerkowo opisana przez Agatę Pyrzyńską⁴.

Niniejszy artykuł przedstawia tytułowe zagadnienie w następujący sposób: Po wprowadzeniu druga część opisuje w ogólności ograniczenia w zatrudnianiu. W trzeciej części opisana jest problematyka ograniczeń w zatrudnianiu doktorantów. Czwarta część poświęcona jest wyjątkom od ograniczeń w zatrudnianiu doktorantów. W piątej opisany jest wpływ pozostawania przez doktoranta w stosunkach zatrudnienia na prawo do

---

zawarte w odniesieniu do charakteru prawnego stosunku łączącego szkołę wyższą (podmiot doktoryzujący) z doktorantami pozostają co do zasady aktualne.

⁴ A. PYRZYŃSKA, *Wybrane problemy dotyczące statusu doktoranta*, «Białostockie Studia Prawnicze» 25.4/2020, s. 111-124.

otrzymywania stypendium doktoranckiego. Wpływ posiadania statusu prawnego doktoranta na treść stosunków pracy, których doktorant jest stroną, została opisana w szóstej części artykułu. Siódma część służy podsumowaniu rozważań.

2. OGRANICZENIA W ZATRUDNIENIU W OGÓLNOŚCI

Praca stanowi jedną z podstawowych aktywności ludzkich. W nauce społecznym Kościoła katolickiego zwraca się uwagę na wartość pracy jako elementu, przez który osoba ludzka spełnia się, jest przejawem jej godności i stanowi wyraz „spełniania się” przez człowieka⁵. Z perspektywy konstytucyjnej prawa stanowi fundament ustroju państwa⁶. Uzasadnia to objęcie pracy szczególną ochroną państwa, a także nałożenia na państwo pozytywnych obowiązków w zakresie kreowania warunków oferowania i świadczenia pracy.

Równocześnie przepisy ustanawiają pewne ograniczenia w możliwości podejmowania pracy. Niektóre z nich wynikają bezpośrednio z Konstytucji RP. Dla przykładu – stosownie do art. 209 ust. 2 Konstytucji RP Rzecznik Praw Obywatelskich nie może zajmować innego stanowiska, z wyjątkiem stanowiska profesora szkoły wyższej, ani wykonywać innych zajęć zawodowych. W literaturze zwraca się uwagę, że ograniczenia praw pracowniczych rzecznika uzasadnione są między innymi w charakterze zajmowanego stanowiska jako kierowniczego stanowiska państwowego⁷, a samo ograniczenie ma charakter bezwarunkowy⁸.

Liczne ograniczenia w odniesieniu do zatrudnienia znajdują się w prawie samorządu terytorialnego. W odniesieniu do pracowników

---

⁵ JOANNES PAULUS PP. II, *Litterae encyclicae «Laborem exercens» de labore humano*, September 14, 1981, «AAS» 73/1981, p. 577-647

⁶ A.M. ŚWIĄTKOWSKI, *Konstytucyjne paradygmaty prawa pracy*, «PiP» 10/2014, s. 5.

⁷ Ź. GRYGIEL-KALETA, *Wolność zrzeszania się w związkach zawodowych*, Warszawa 2015, s. 126.

⁸ M. HACZKOWSKA, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. M. HACZKOWSKA, Warszawa 2014, komentarz do art. 209.

samorządowych – art. 26 ustawy z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych⁹ ustanawia zakaz zatrudniania osób pozostających ze sobą w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w taki sposób, by jedna z nich była bezpośrednim przełożonym drugiej. W literaturze podnosi się, że ograniczenie to ma na celu ochronę praw osób trzecich – między innymi prawa do bezstronnego działania oraz przeciwdziałania nepotyzmowi i korupcji¹⁰. Równocześnie przepisy nie przewidują sankcji z tytułu jego naruszenia. Helena Szewczyk wskazała, że w tej sytuacji niezbędne jest podjęcie działań przez pracodawcę polegających na usunięciu stanu naruszenia przepisów – na przykład rozwiązanie jednego ze stosunków pracy¹¹.

Pracownicy samorządowi nie mogą podejmować zajęć (w tym zatrudnienia), które pozostają w sprzeczności, lub związanych z zajęciami, które wykonuje w ramach obowiązków służbowych, wywołujących uzasadnione podejrzenie o stronniczość lub interesowność, oraz zajęć sprzecznych z obowiązkami wynikającymi z ustawy¹². Tutaj ponownie *ratio* tego ograniczenia dotyczy bezstronności, przejrzystości czy uczciwości i neutralności politycznej pracowników samorządowych¹³, które stanowią element prawa do dobrej administracji¹⁴.

Na gruncie prawa nauki i szkolnictwa wyższego największą doniosłość mają ograniczenia w zatrudnianiu nauczycieli akademickich. Stosownie do art. 125 p.s.w.n. nauczyciel akademicki zatrudniony w uczelni publicznej, która jest jego podstawowym miejscem pracy, może – za zgodą rektora – podjąć lub kontynuować dodatkowe zatrudnienie tylko u jednego pracodawcy prowadzącego działalność naukową lub dydaktyczną. Odpowiedniki tego przepisu znajdowały się także

---

⁹ Dz. U. z 2022 r., poz. 530; dalej: u.p.s.

¹⁰ H. SZEWCZYK, *Zakazy i ograniczenia antykorupcyjne w ustawie z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych*, «Samorząd Terytorialny» 11/2012, s. 62.

¹¹ H. SZEWCZYK, *op. cit.*, s. 64.

¹² Art. 30 ust. 1 u.p.s.

¹³ A. RYCAK, [w:] A. RYCAK i in., *Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 199.

¹⁴ D. SZEŚCIEŁO, *Prawo do dobrej administracji w orzecznictwie sądów administracyjnych*, «Przeгляд Prawa Publicznego» 10/2013, s. 7-14.

w obowiązujących poprzednio ustawach regulujących sektor szkolnictwa wyższego i nauki¹⁵. Ustanowienie tych ograniczeń podyktowane było praktyką z początku lat 90. XX w., gdzie nauczyciele akademicki podejmowali liczne zatrudnienia w powstających ówczesnie uczelniach niepublicznie, co niekorzystnie przekładało się na jakość nauczania w uczelniach publicznych¹⁶.

Ograniczenia wolności podejmowania pracy winny znajdować uzasadnienie w określonych prawnie chronionych wartościach. Ustawowe ograniczenia, ustanawiane w przepisach stanowiących pragmatyki służbowe lub pracownicze, dotyczą co do zasady pracy wykonywanej w sektorze publicznym. W tym miejscu należy podkreślić, że ograniczenia wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy mogą być ustanawiane wyłącznie w ustawie¹⁷.

Wolność pracy, jak każda inna konstytucyjna wolność, może podlegać ograniczeniom na zasadach określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP¹⁸. W przypadku ograniczeń zwraca się uwagę na to, że powinny być one ustanowione w ustawie, ustanawiane w celu ochrony jednej z wartości urzeczywistnionych w treści klauzul limitacyjnych z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz nie mogą naruszać istoty wolności (proporcjonalność *sensu stricto*)¹⁹. Stąd też we wcześniejszej literaturze podniesiono wątpliwości co do konstytucyjności ograniczeń zatrudnienia nauczycieli akademickich²⁰.

Warto wskazać, że istnieją także stosunki administracyjnoprawne, na które nałożono określone ograniczenia w możliwości wykonywania pracy lub prowadzenia działalności gospodarczej. Podstawowym

---

¹⁵ B. CUDOWSKI, *Zakres ograniczeń dodatkowego zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej przez nauczycieli akademickich*, «PiP» 12/2006, s. 65-66.

¹⁶ A. BOCHEŃSKA i in., [w:] *System prawa pracy, XI: Pragmatyki pracownicze*, red. K.W. BARAN, Z. GÓRAL, Warszawa 2021, s. 1007.

¹⁷ Art. 65 ust. 1 Konstytucji RP.

¹⁸ M. FLORCZAK-WĄTOR, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. TULEJA, Warszawa 2021, komentarz do art. 65; wyrok TK z 19 marca 2001 r., K 32/00, «OTK» 3/2001, poz. 50.

¹⁹ L. GARLICKI, S. JAROSZ-ŻURKOWSKA, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, II*, red. L. GARLICKI, M. ZUBIK, Warszawa 2016, komentarz do art. 65.

²⁰ B. CUDOWSKI, *op. cit.*, s. 66-67.

przykładem są tutaj ograniczenia dotyczące osób sprawujących funkcje w organach jednostek samorządu terytorialnego. Celem wprowadzania tych ograniczeń jest ochrona praw i wolności innych osób poprzez przeciwdziałanie zjawiskom nepotyzmu i korupcji²¹. Sankcją za naruszenie zakazu świadczenia pracy lub wykonywania działalności gospodarczej określonego rodzaju jest wygaśnięcie stosunku administracyjnoprawnego, a nie prawnopracowniczego²².

3. OGRANICZENIA W ZATRUDNIENIU DOKTORANTÓW

Istotnym *novum* regulacyjnym związanym z nowym modelem kształcenia doktorantów jest wprowadzenie ograniczeń w ich zatrudnianiu. Doktorant, co do zasady, nie może być zatrudniony jako nauczyciel akademicki lub pracownik badawczy²³.

Rada Ministrów w uzasadnieniu do projektu prawa o szkolnictwie wyższym i nauce wskazała, że: „Zakaz zatrudnienia ma wyeliminować ryzyko związane ze zbytnimi obciążeniami dydaktycznymi, naukowymi i organizacyjnymi osób, które przygotowują rozprawę doktorską przy znacznym wsparciu finansowym pochodzącym ze środków publicznych”²⁴. Zatem *ratio* ograniczenia jest ochrona finansów publicznych, która nie mieści się w konstytucyjnym katalogu przesłanek ograniczeń wolności i praw konstytucyjnych. W związku z tym można postawić hipotezę o niezgodności art. 209 ust. 10 p.s.w.n. z art. 65 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Temat ten zostanie podjęty na końcu niniejszej części artykułu.

---

²¹ T. MOLL, *Ograniczenia antykorupcyjne w samorządzie terytorialnym jako jeden ze sposobów hamowania presji na władzę lokalną*, «Przegląd Prawa Publicznego» 7-8/2016, s. 152-162.

²² P. WRÓBLEWSKI, *Stwierdzenie wygaśnięcia mandatu radnego w związku z naruszeniem przepisów art. 24f ustawy o samorządzie gminnym*, «Samorząd Terytorialny» 6/2019, s. 72-82.

²³ Art. 209 ust. 10 *in principio* p.s.w.n.

²⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 2446, s. 48.

Należy wskazać, że skoro ograniczenie możliwości zatrudnienia doktoranta stanowi wyjątek od ogólnej zasady wolności wyboru zawodu i wykonywania pracy, nie wolno interpretować go w sposób rozszerzający. Centralnym zagadnieniem jest kwestia zakresu tego zakazu – jakiego rodzaju stosunki prawne między doktorantem a uczelnią lub innym podmiotem szkolnictwa wyższego i nauki pozostają zabronione.

Przedmiotowy zakres stosowania zakazu z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. nie odnosi się wyłącznie do podmiotu doktoryzującego, w którym kształci się doktorant, lecz do wszystkich podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. Wynika to z braku rozróżnienia w przepisach statuujących rzeczony zakaz na zatrudnienie w podmiocie doktoryzującym i zatrudnienie w innym podmiocie.

Nie budzi wątpliwości, że zatrudnienie na stanowisku nauczyciela akademickiego może być wyłącznie zatrudnieniem w oparciu o stosunek pracy. Ograniczenie z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. dotyczące zatrudniania doktorantów jako nauczycieli akademickich odnosi się wyłącznie do stosunków pracy. *A contrario* zakresem zastosowania tego zakazu nie jest objęte powierzenie wykonywania pracy na innej podstawie niż stosunek pracy, na przykład umowy o dzieło czy umowy o świadczenie usług. Wykładnia, która prowadzi do objęcia zakazem zatrudnienia z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. także tych stosunków umownych, ma charakter rozszerzający, co – w świetle charakteru przepisu – jest niedopuszczalne²⁵.

Nadmienić należy, że przepisy prawa o szkolnictwie wyższym i nauce ustanawiają regułę, zgodnie z którą zajęcia na studiach mogą być prowadzone przez nauczycieli akademickich oraz inne osoby²⁶. Doktorant, który nie jest zatrudniony jako nauczyciel akademicki, może prowadzić zajęcia jako „inna osoba”, zarówno w ramach realizowania zawodowych praktyk dydaktycznych, objętych programem kształcenia w szkole doktorskiej, jak i na podstawie stosunku umownego innego niż stosunek pracy.

W dotychczasowym dorobku doktryny zarysowały się w tym zakresie dwa stanowiska. Izabela Florczak uważa, że zatrudnienie doktoranta

---

²⁵ Wyrok SA w Warszawie z 29 listopada 2018 r., VI ACa 356/18, «Lex» nr 2695046.

²⁶ Art. 76 ust. 1 p.s.w.n.

do prowadzenia zajęć dydaktycznych ze studentami nie jest możliwe w oparciu o jakąkolwiek podstawę prawną, jeśli nie jest objęte treścią jednego z wyjątków określonych w art. 209 ust. 10 p.s.w.n.²⁷ Odmienne – i trafne stanowisko zajmuje Łukasz Kierznowski, który wskazuje, że uczelnia, powierzając doktorantowi prowadzenie zajęć ponad maksymalny wymiar praktyk określony w programie kształcenia, nie tylko jest uprawniona, lecz wręcz ma obowiązek zawarcia z takim doktorantem stosownej umowy²⁸.

Przepisy prawa o szkolnictwie wyższym i nauce nie definiują pojęcia pracownika badawczego. W świetle ustawowego rozróżnienia na uczelnie oraz inne podmioty szkolnictwa wyższego i nauki uzasadniona jest teza, że pracownikami badawczymi w rozumieniu art. 209 ust. 10 p.s.w.n. są pracownicy zatrudnieni w innych podmiotach szkolnictwa wyższego i nauki niż uczelnie, których podstawowym obowiązkiem jest prowadzenie badań naukowych. Podmioty inne niż uczelnie bowiem w ograniczonym zakresie – o ile w ogóle – prowadzą działalność dydaktyczną.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na niekonsekwencję terminologiczną ustawodawcy. W aktach regulujących funkcjonowanie innych niż uczelnie podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki posługuje się on co do zasady pojęciem pracownika naukowego, a nie pracownika badawczego²⁹. Inaczej jest w przypadku Centrum Łukasiewicz i instytutów Sieci Łukasiewicz, które zatrudniają pracowników w pionie badawczym oraz pionie wsparcia³⁰. *De lege ferenda* w przypadku znacznych wątpliwości co do interpretacji przepisów należy

---

²⁷ I. FLORCZAK, *Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, [w:] *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, red. K.W. BARAN, Warszawa 2020, art. 201.

²⁸ Ł. KIERZNOWSKI, *Szkoły doktorskie. Komentarz do art. 198-216 oraz 259-264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2018, s. 47-48, 84.

²⁹ Art. 87 pkt 1 ustawy z 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1796); art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1383) – chociaż na gruncie tej ustawy istnieje także odrębna kategoria pracowników badawczo-technicznych.

³⁰ Zob. art. 48 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z 21 lutego 2019 r. o Sieci Badawczej Łukasiewicz (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 2098).

postulować ujednoczenie terminologii w zakresie porównywalnych instytucji w aktach regulujących funkcjonowanie podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki.

Podsumowując tę część rozważań, należy wskazać, że przepis art. 209 ust. 10 p.s.w.n. ustanawia ograniczenia w zatrudnieniu w uczelniach na stanowiskach nauczycieli akademickich oraz w innych podmiotach systemu szkolnictwa wyższego i nauki na stanowiskach pracowników badawczych.

A contrario należy wskazać, że nie podlega ograniczeniu zatrudnienie doktorantów na pozostałych stanowiskach w uczelni lub innych podmiotach systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. W szczególności zaś doktorant może być zatrudniony na stanowisku administracyjnym lub technicznym. Swoją drogą, takie określenie stanowiska, na którym pracuje doktorant, jest jedną z częściej wykorzystywanych dróg obejścia normy z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. Ponadto doktorant bez ograniczeń może być zatrudniany poza sektorem szkolnictwa wyższego i nauki.

W dotychczasowym dorobku doktryny brak jest wzmianki na temat skutków zatrudnienia doktoranta wbrew zakazowi z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. Nadmienić należy, że w przypadku innych stosunków administracyjnoprawnych, gdzie za naruszenie zakazu wykonywania pracy określonego rodzaju przewidziana jest sankcja wygaśnięcia stosunku – wynika ona bezpośrednio z przepisów prawa. Bezpieczeństwo sytuacji prawnej jednostki wymaga tego, aby opowiedzieć się przeciwko domniemaniu takiej sankcji za naruszenie opisanego w niniejszym artykule zakazu³¹.

---

³¹ W momencie złożenia niniejszego artykułu do publikacji w wykazie prac legislacyjnych Rady Ministrów widniał projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz niektórych innych ustaw (<https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12358103/12864709/12864710/dokument548522.pdf>; dostęp 9 kwietnia 2022 r., dalej: projekt). Zgodnie z art. 1 pkt 23 projektu odpowiedzialność za naruszenie tego zakazu poniesie doktorant, który – po uprzednim wezwaniu do rezygnacji z zatrudnienia – będzie wydalony z uczelni. To rozwiązanie zasługuje na krytykę z uwagi na przerzucenie całokształtu odpowiedzialności za naruszenie przepisów na doktorantów, którzy są słabszą stroną stosunku prawnego łączącego ich z uczelnią.

Nawiązanie stosunku pracy z doktorantem w charakterze nauczyciela akademickiego lub pracownika badawczego – jako dokonane z naruszeniem bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa mogłoby zostać uznane za nieważne (art. 58 § 1 kodeksu cywilnego³² w zw. z art. 300 k.p.). Należy jednak pamiętać, że do stosunków pracy przepisy kodeksu cywilnego stosowane są odpowiednio. Odpowiednie stosowanie przepisów może – w zależności od okoliczności – oznaczać stosowanie przepisów wprost, stosowanie ich z modyfikacją albo niestosowanie ich w ogóle do danego stosunku prawnego³³.

Stosowanie sankcji nieważności w stosunkach pracy musi uwzględniać gwarancyjny charakter przepisów kodeksu pracy w odniesieniu do relacji pracownik–pracodawca. Uznanie za nieważną umowy o pracę skutkuje pozbawieniem pracownika należnej mu ochrony jako słabszej strony stosunku prawnego. W orzecznictwie sądów sankcja ta stosowana jest niezwykle rzadko i co do zasady odnosi się do umów zawartych dla pozoru³⁴. Co więcej, orzecznictwo dopuszcza nawet nawiązanie stosunku pracy *per facta concludentia* w przypadku nieważności samej umowy o pracę³⁵. *A maiorem ad minus* należy zatem przyjąć, że stosunek pracy nawiązany wbrew ustawowemu zakazowi wynikającemu z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. będzie prawnie skuteczny, o ile nie będzie czynnością dokonaną wyłącznie dla pozoru, ale będzie w swojej treści odpowiadał wymaganiom określonym w art. 22 § 1 k.p.

Zatrudnienie doktoranta szkoły doktorskiej w charakterze nauczyciela akademickiego lub pracownika badawczego przed oceną śródkoresową powoduje powstanie stanu obiektywnej niezgodności z prawem. Zgodnie z przepisami prawa o szkolnictwie wyższym i nauce stwierdzenie naruszenia zakazu zatrudniania doktoranta winno skutkować zawezwaniem do zaprzestania naruszenia połączonym z wyznaczeniem terminu do jego usunięcia³⁶. Jeśli uczelnia nie usunie naruszenia,

---

³² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.); dalej: k.c.

³³ J. NOWACKI, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, «PiP» 3/1964, s. 367-376.

³⁴ Zob. np. wyrok SA w Łodzi z 5 grudnia 2019 r., III AUa 82/19, «Lex» nr 3051359.

³⁵ Wyrok SA w Krakowie z 12 maja 2015 r., III APa 34/14, «Lex» nr 1730148.

³⁶ Art. 427 ust. 4 pkt 1 p.s.w.n.

minister właściwy do spraw nauki i szkolnictwa wyższego w drodze decyzji może między innymi zawiesić nabór do szkoły doktorskiej³⁷. Odpowiedzialność może ponieść także rektor uczelni, który może zostać odwołany ze sprawowanej funkcji³⁸.

Przepis art. 209 ust. 10 p.s.w.n. nie ma swojego odpowiednika w poprzednio obowiązującej ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym. Tym samym doktoranci kształcący się na studiach doktoranckich mogą być zatrudniani jako nauczyciele akademicy lub pracownicy badawczy na zasadach ogólnych.

Analizując problematykę zgodności przyjętego rozwiązania z Konstytucją RP, należy odwołać się do kilku czynników. Celem wprowadzenia ograniczenia, jak zostało już to wskazane powyżej, jest wyeliminowanie zbytniego obciążenia dydaktycznego osób kształcących się w szkołach doktorskich. Wraz z wprowadzeniem ograniczenia zakazano zatrudniania doktorantów nie tylko na stanowiskach dydaktycznych, lecz także badawczo-dydaktycznych i badawczych. Zatrudnienie doktoranta w oparciu o stosunek pracy na jednym ze stanowisk badawczych – paradoksalnie – może sprzyjać realizacji przez nich pracy badawczej.

W obecnym stanie prawnym nadal możliwe jest powierzanie doktorantom prowadzenia zajęć dydaktycznych w oparciu o inny stosunek prawny niż stosunek pracy. Tym samym ograniczenie z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. jest prawnie nieefektywne. Ustawodawca, kształtując treść stosunków prawnych dotyczących określonych grup osób, nie może ignorować rzeczywistego oddziaływania norm prawnych. W tym miejscu należy wskazać na bardzo trudną sytuację materialną doktorantów. Minimalna wysokość stypendium doktoranckiego, która obowiązuje w zdecydowanej większości podmiotów doktoryzujących w Polsce, w okresie dwu pierwszych lat kształcenia, gdzie ograniczenia są najbardziej surowe, wynosi 2371,70 zł brutto. W roku 2022 kwota ta jest o 638,30 zł niższa od płacy minimalnej, a od 1 stycznia 2023 r. różnica ta wyniesie 1108,30 zł.

---

³⁷ Art. 427 ust. 6 p.s.w.n.

³⁸ Art. 432 ust. 1 i 5 p.s.w.n.

Problem zbyt niskich wynagrodzeń w sektorze nauki i szkolnictwa wyższego został już podkreślony w literaturze z zakresu nauk prawnych³⁹. Dodatkowym skutkiem normy z art. 209 ust. 10 p.s.w.n. jest to, że doktoranci nie mogą pracować na stanowiskach, które w największym stopniu pozostają spójne z ich predyspozycjami badawczymi bądź dydaktycznymi. Na okoliczność tę zwrócił już uwagę Ł. Kierznowski⁴⁰.

Powyższe prowadzi do dwóch konkluzji na temat konstytucyjności przyjętego ograniczenia. Pierwsza – wątpliwości budzi uzasadnienie ograniczeń w świetle dopuszczalnych podstaw ograniczenia wolności wyboru zawodu i miejsca pracy⁴¹. Możliwe byłoby jego uzasadnienie ze względu na prawa osób trzecich – w tym prawo do (odpowiedniej jakości) nauki. Jednakże ograniczenie dotyczące doktorantów ma charakter bezwzględny, podczas gdy ograniczenia dotyczące nauczycieli akademickich – względny (mogą oni świadczyć dodatkowe zatrudnienie za zgodą rektora). Takie zróżnicowanie – z punktu widzenia prawnie chronionej wartości – nie znajduje uzasadnienia. Nadto w świetle celu ograniczenia nie znajduje uzasadnienia zróżnicowanie jego zakresu wobec doktorantów przed oceną śródkresową oraz po niej. Kształt ograniczenia nie odpowiada standardowi konstytucyjnemu.

Należy podkreślić, że celem ustawodawcy przy ustanowieniu ograniczeń była ochrona słabszej strony stosunku prawnego łączącego doktora z uczelnią (innym podmiotem doktoryzującym) przed nadmiernym obciążeniem obowiązkami dydaktycznymi lub naukowymi, a tym samym – umożliwienie realizacji konstytucyjnego prawa do nauki przez doktoranta⁴². Ustawodawca całkowicie pominął jednak problematykę wolności doktoranta gwarantowanej przez art. 65 ust. 1 Konstytucji RP.

Ponadto należy wskazać, że ograniczenia wyboru zawodu przez doktorantów dotyczą wyłącznie osób kształcących się w szkołach doktorskich, nie na wygasających studiach doktoranckich. Sądy administracyjne w dotychczasowym swoim dorobku wskazały, że przejściowe zróżnicowanie statusu prawnego w okresie wdrażania reformy

---

³⁹ B. CUDOWSKI, *op. cit.*, s. 65.

⁴⁰ Ł. KIERZNOWSKI, *op. cit.*, s. 84-85.

⁴¹ Por. art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

⁴² A. JAKUBOWSKI, *op. cit.*, s. 57.

kształcenia doktoranckiego nie narusza zasady równości wynikającej z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP⁴³.

4. WYJĄTKI OD OGRANICZEŃ W ZATRUDNIENIU

Przepis art. 209 ust. 10 p.s.w.n. ustanawia trzy wyjątki od bezwzględnego zakazu zatrudniania doktorantów jako nauczycieli akademickich lub pracowników badawczych. Pierwszy z wyjątków dotyczy zatrudnienia doktoranta w celu realizacji projektu badawczego finansowanego ze środków zewnętrznych. Chodzi tu o projekty finansowane przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej, Narodowe Centrum Nauki, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju lub finansowane w wyniku rozstrzygnięcia międzynarodowego konkursu na realizację badań naukowych. Możliwe jest także zatrudnienie doktoranta na czas realizacji projektu badawczego lub dydaktycznego ze środków Unii Europejskiej lub innej instytucji przyznającej grant⁴⁴.

Ostatnia z kategorii – „innych instytucji przyznających grant” – powoduje szerokie otwarcie katalogu potencjalnych źródeł finansowania projektów, w których zatrudniony może być doktorant. *A contrario* należy zwrócić uwagę na niedopuszczalność (etatowego) zatrudnienia doktoranta do realizacji projektów finansowanych ze środków własnych uczelni. Taka sytuacja dotyczy przede wszystkim uczelni będących beneficjentami konkursu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”⁴⁵. Z drugiej zaś strony brak jest ograniczeń dla innych form zaangażowania doktorantów w realizację projektów naukowych – na przykład jako stypendystów-wykonawców. Ewentualne ograniczenia mogą zostać wprowadzone przez same podmioty finansujące badania⁴⁶.

---

⁴³ Zob. np. wyrok WSA w Gdańsku z 14 października 2021 r., III SA/Gd 242/21, «Lex» nr 3264584.

⁴⁴ Art. 209 ust. 10 pkt 1 w zw. z art. 119 ust. 2 pkt 2 i 3 p.s.w.n.

⁴⁵ Art. 387 ust. 3 p.s.w.n.

⁴⁶ Takie ograniczenie wprowadza np. Narodowe Centrum Nauki, które ogranicza sumę pobieranych wynagrodzeń i stypendiów z grantów do kwoty 5000 zł, zob. § 4 ust. 1 załącznika do uchwały Rady NCN nr 25/2019 z 14 marca 2019 r.

Drugi wyjątek dotyczy zatrudnienia doktoranta po ocenie śródkresowej zakończonej wynikiem pozytywnym. Za Ł. Kierznowskim można wskazać, że prawdopodobnym celem działań ustawodawcy było takie ukształtowanie statusu prawnego doktoranta, w którym wykorzysta on „pierwszą połowę kształcenia w szkole doktorskiej (tj. do oceny śródkresowej) głównie na prowadzenie badań naukowych zmierzających do przygotowania rozprawy doktorskiej, nie zaś na kształcenie studentów w wymiarze przewidzianym dla nauczyciela akademickiego”⁴⁷.

Zatrudnienie na stanowisku nauczyciela akademickiego w wymiarze przekraczającym pół etatu jest powiązane z obniżeniem wysokości stypendium doktoranckiego. Warto podkreślić, że zatrudnienie doktoranta lub innej osoby na stanowisku nauczyciela akademickiego w wymiarze nie większym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy może nastąpić w trybie pozakonkursowym⁴⁸. Rodzi to poważne niebezpieczeństwo, że o zatrudnieniu konkretnej osoby na stanowisku nauczyciela akademickiego będą decydowały względy pozamerytoryczne. Ponadto doktoranci mogą sami unikać zatrudnienia w wymiarze przenoszącym pół etatu, a powierzenie dodatkowych obowiązków dydaktycznych ponad przewidziany ustawowo wymiar praktyk oraz pracy na stanowisku nauczyciela akademickiego w wymiarze połowy etatu będzie następowało w oparciu o umowę cywilnoprawną.

Ostatni wyjątek dotyczy możliwości zatrudniania osób, którym nie przysługuje prawo do stypendium doktoranckiego. Taka sytuacja odnosi się do osób, które posiadają stopień naukowy doktora⁴⁹, osób, które uzyskały przedłużenie okresu kształcenia ponad ustawowe cztery lata⁵⁰, albo takich, które w związku z wysokością wynagrodzenia otrzymywanego w ramach stosunku pracy w związku z realizacją projektu badawczego finansowanego ze środków badawczych⁵¹. Utrata prawa do stypendium na podstawie art. 209 ust. 1a p.s.w.n. nie jest ograniczona do stanowisk nauczyciela akademickiego czy też pracownika badawczego,

---

⁴⁷ Ł. KIERZNOWSKI, *op. cit.*, s. 83-84.

⁴⁸ Art. 119 ust. 1 *in principio* p.s.w.n. *a contrario*.

⁴⁹ Art. 209 ust. 1 p.s.w.n.

⁵⁰ Art. 209 ust. 2 w zw. z art. 204 ust. 2 p.s.w.n.

⁵¹ Art. 209 ust. 1a p.s.w.n.

lecz obejmuje także zatrudnienie doktoranta jako na przykład pracownika technicznego. Możliwa jest zatem sytuacja, w której doktorant zatrudniony zostanie jako nauczyciel akademicki albo pracownik badawczy także w okresie przed oceną śródkresową.

Wyjątki od zakazu zatrudniania doktoranta wymykają się jednoznacznej ocenie. Należy bowiem podnieść, że nie stanowią one grupy wewnętrznie jednorodnej. Trudno również jednoznacznie ocenić to, w jakim stopniu zakres wprowadzonych wyjątków służy celowi kształcenia doktoranckiego, tj. doprowadzenia do terminowego przygotowania rozprawy doktorskiej, a następnie jej skutecznej obrony. Ocena taka będzie możliwa dopiero po kilku latach pełnego funkcjonowania przepisów.

5. STOSUNKI ZATRUDNIENIA A PRAWO DO STYPENDIUM DOKTORANCKIEGO

Status prawnopracowniczy doktoranta może w określonych sytuacjach wpływać na jego prawo do pobierania stypendium doktoranckiego. Przepisy prawa o szkolnictwie wyższym i nauce zawierają dwa ograniczenia w tym zakresie:

doktorant, który jest zatrudniony do realizacji projektu finansowanego ze środków zewnętrznych (np. NAWA, NCN, NCBiR), którego wynagrodzenie przekracza 150% minimalnej wysokości stypendium doktoranckiego, traci uprawnienie do otrzymywania stypendium (art. 209 ust. 1a p.s.w.n.);

doktorant po ocenie śródkresowej, który zatrudniony jest jako nauczyciel akademicki lub pracownik badawczy w wymiarze przekraczającym połowę etatu, otrzymuje 40% minimalnego stypendium (art. 209 ust. 10 pkt 2 p.s.w.n.).

Przepis art. 209 ust. 1a p.s.w.n. został wprowadzony ustawą z 23 lipca 2021 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie

wyższym i nauce⁵², którego głównym celem było wprowadzenie nowej kategorii uczelni – akademii nauk stosowanych. Projektodawca – Rada Ministrów – jako uzasadnienie tego ograniczenia podaje nadmierne obciążenie finansowe podmiotów prowadzących szkoły doktorskie związane z obowiązkiem wypłaty podwójnego stypendium⁵³.

Uzasadnienie to nie odpowiada rzeczywistości. Wynagrodzenie doktorantów zatrudnianych w ramach projektów finansowanych ze środków zewnętrznych jest, a przynajmniej powinno być, finansowane w pełni z tych środków. Nadto, podmiot prowadzący szkołę doktorską w ramach subwencji otrzymywanej z budżetu państwa otrzymuje także środki na pokrycie kosztów wypłaty tzw. „podstawowego” stypendium doktoranckiego. Należy także wskazać, że skala oszczędności związanych z wprowadzeniem przepisu prawa o szkolnictwie wyższym i nauce jest nieznaczna.

Dla przykładu – na Uniwersytecie Warszawskim, największym podmiocie doktoryzującym w Polsce, spośród 994 doktorantów, którzy kształcili się w szkołach doktorskich prowadzonych przez ten podmiot według stanu na dzień 1 stycznia 2022 r., zakresem zastosowania tego przepisu objęte były tylko cztery osoby (tj. 0,4%). Wydaje się, że ograniczenie prawa do stypendium miało służyć innym celom niż zadeklarowane – wyeliminowanie sytuacji, w których doktorant otrzymuje wyższe wynagrodzenie niż osoba zatrudniona na stanowisku adiunkta czy profesora uczelni albo profesora. Rozwiązaniem takiej sytuacji powinno być jednak podniesienie wynagrodzenia innych osób, a nie ustawowe ograniczenie prawa doktoranta do stypendium.

Z uwagi na użycie przez ustawodawcę słowa „zatrudnienie” i biorąc pod uwagę, że art. 209 ust. 1a p.s.w.n. ma charakter wyjątku od reguły ustanowionej w art. 209 ust. 1 p.s.w.n., należy uznać, że zakresem zastosowania tego przepisu objęci są wyłącznie doktoranci, którzy świadczą pracę w projektach badawczych na podstawie stosunku pracy. Świadczenie pracy na jakiegokolwiek innej podstawie czy też posiadanie statusu

---

⁵² Dz. U. poz. 1630.

⁵³ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Sejm IX kadencji, druk sejmowy nr 1345, s. 8-9.

stypendysty nie wpływa na prawo do stypendium doktoranckiego. Należy również zwrócić uwagę, że prawo nie wyróżnia stanowisk, od zatrudnienia na których uzależniona jest utrata prawa do stypendium. Tym samym należy uznać, że chodzi o wszystkie stanowiska, zarówno nauczyciela akademickiego czy pracownika badawczego, jak i stanowiska o charakterze administracyjnym czy technicznym. Wydaje się, że nie było to intencją projektodawcy, biorąc pod uwagę, że w uzasadnieniu do projektu ustawy wskazał on, że w projektach finansowanych ze środków europejskich „początkujący naukowcy muszą być zatrudnieni przy ich realizacji na podstawie umowy o pracę na czas określony, z pełnym ubezpieczeniem zdrowotnym i społecznym”⁵⁴.

Ponadto należy wskazać, że Ministerstwo Edukacji i Nauki wskazało, że utrata prawa do stypendium na podstawie art. 209 ust. 1a p.s.w.n. dotyczy wyłącznie osób zatrudnionych jako pracownicy naukowcy lub nauczyciele akademicki⁵⁵. Stanowisko to, jako w pełni zgodne z celem tej instytucji prawnej, należy zaakceptować jako prawidłowe.

Utrata prawa do stypendium następuje w momencie, w którym wysokość wynagrodzenia pobieranego przez doktoranta przekroczy 150% minimalnej wysokości stypendium doktoranckiego, tj.:

- kwoty 3557,55 zł przed oceną śródkresową;
- kwoty 5480,55 zł po ocenie śródkresowej.

Dla utraty prawa do stypendium nie ma znaczenia rzeczywista kwota stypendium doktoranckiego wypłacana w danej szkole doktorskiej, lecz minimalna wysokość stypendium doktoranckiego, wynikająca z przepisów prawa o szkolnictwie wyższym i nauce. Relewantną z punktu widzenia zastosowania tego przepisu jest kwota brutto wynagrodzenia, obejmująca wszystkie jego składniki.

Skutkiem zastosowania normy z art. 209 ust. 1a p.s.w.n. nie jest ograniczenie prawa do stypendium, lecz utrata publicznego prawa podmiotowego do stypendium. Oznacza to, że uczelnia nie może samodzielnie zdecydować o kontynuowaniu wypłaty stypendium doktoranckiego.

---

⁵⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Sejm IX kadencji, druk sejmowy nr 1345, s. 9.

⁵⁵ Pismo Ministerstwa Edukacji i Nauki z 16 marca 2022 r., znak DN-WAN.751.17.2022.

Należy podkreślić, że skutkiem utraty prawa do stypendium jest możliwość jego pobierania także w okresie przedłużenia kształcenia w szkole doktorskiej, o ile łączny okres pobierania tego stypendium nie przekroczy czterech lat.

Instytucja określona w art. 209 ust. 1a p.s.w.n. zasługuje na krytykę z kilku powodów. Sankcjonuje ona stan, w którym najzdolniejsi spośród doktorantów mogą być zniechęceni do podejmowania zatrudnienia w realizacji projektów badawczych. Nadto doktorant, który przez część okresu kształcenia w szkole doktorskiej nie ma prawa do stypendium doktoranckiego, może w sposób sztuczny przedłużać kształcenie, aby otrzymywać stypendium doktoranckie przez cztery lata.

Należy podkreślić, że na mocy przepisu przejściowego – art. 5 ustawy nowelizującej prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – utrata prawa do stypendium dotyczy wyłącznie doktorantów, którzy nawiązali stosunek pracy po wejściu w życie przepisu art. 209 ust. 1a p.s.w.n., tj. po dniu 21 września 2021 r. Biorąc pod uwagę obowiązującą w polskim prawie pracy zasadę ciągłości stosunku pracy – zakresem zastosowania tego przepisu nie będą również objęte stosunki pracy nawiązane przed dniem 21 września 2021 r., które następnie w wyniku zawarcia kolejnej umowy o pracę zostały przedłużone⁵⁶.

Druga z sytuacji, w której pozostawanie przez doktoranta w stosunku pracy powoduje ograniczenie prawa do stypendium, dotyczy sytuacji, w której po uzyskaniu pozytywnego wyniku oceny śródkresowej zostanie on zatrudniony na stanowisku nauczyciela akademickiego lub pracownika naukowego w wymiarze przekraczającym połowę etatu. W takim przypadku wysokość stypendium ulega ograniczeniu do 40% minimalnej wysokości stypendium doktoranckiego po ocenie śródkresowej, tj. do kwoty 1461,48 zł. Nie ma przy tym znaczenia, jaką wysokość stypendium doktoranckiego określi sam podmiot prowadzący szkołę dokorską.

---

⁵⁶ Zob. Opinia prawna Rzecznika Praw Doktoranta przy Krajowej Reprezentacji Doktorantów z 20 października 2021 r. w przedmiocie utraty prawa do stypendium doktoranckiego w związku z zatrudnieniem przy projekcie badawczym po 21 września 2021 r., znak KRD.RPD.148.1.2021.

Prawdopodobnym *ratio* tego przepisu jest ochrona finansów publicznych, a w szczególności wykluczenie sytuacji, w której doktorant korzysta z podwójnego finansowania (w ramach stypendium oraz wynagrodzenia za pracę). Należy podkreślić, że sytuacja taka dotyczy wyłącznie doktorantów, których wymiar zatrudnienia przekracza połowę etatu, a więc takich, którzy jeśli okres zatrudnienia przenosi trzy miesiące – musieli wygrać konkurs na stanowisko asystenta lub inne⁵⁷. Tym samym przepisy ograniczające prawo do stypendium doktoranckiego noszą znamiona „sankcji” dla osób wyróżniających się.

Podobnie jak w wyżej opisanym przypadku pozbawienia prawa do stypendium niektórych osób zatrudnionych przy realizacji projektu badawczego – prawdopodobnym rzeczywistym celem wprowadzenia tych przepisów było zachowanie odpowiedniej struktury wynagrodzeń w podmiotach szkolnictwa wyższego i nauki, uzależnioną od posiadanego stopnia naukowego, stażu pracy oraz stanowiska. Jednak ustawodawca wybrał niewłaściwą metodę do osiągnięcia tego celu. Zamiast obniżyć wynagrodzenia osób najzdolniejszych nieposiadających stopnia doktora, winien on podjąć kroki w celu podniesienia wynagrodzenia osób o wyższym wykształceniu i zatrudnionych na wyższych stanowiskach w strukturze uczelni. Tym samym ustawodawca poprzez takie ukształtowanie struktury wynagrodzeń może zniechęcać do podejmowania pracy naukowej i przyszłego zatrudnienia w szkolnictwie wyższym i nauce.

W przypadku doktoranta po ocenie śródkresowej minimalna wysokość stypendium stanowi 57% minimalnego wynagrodzenia profesora, podczas gdy w przypadku osoby zatrudnionej na stanowisku asystenta minimalne wynagrodzenie za pracę wynosi co najmniej 50% minimalnej pensji profesora (ale nie mniej niż płaca minimalna). Oznacza to, że z ekonomiczno-bytowego punktu widzenia doktorantowi może nie opłacać się przyjęcie oferty zatrudnienia na stanowisku asystenta w wymiarze przekraczającym połowę etatu, gdyż wysokość wynagrodzenia nie zrekompensuje utraconej części stypendium.

---

⁵⁷ Art. 119 ust. 1 p.s.w.n.

Co warte podkreślenia, analogicznych przepisów brak w prawie o szkolnictwie wyższym. Prawo doktorantów kształcących się na dotychczasowych studiach doktoranckich do stypendium doktoranckiego nie podlega ograniczeniu w zależności od jakichkolwiek czynników zewnętrznych, pozostających poza stosunkiem łączącym doktoranta z podmiotem doktoryzującym. Nie ma na to wpływu w szczególności ich status prawnopracowniczy, co zostało zauważone w orzecznictwie sądownoadministracyjnym⁵⁸. Przy czym podkreślić należy, że nie wszyscy doktoranci studiów doktoranckich otrzymywali stypendia – podstawowe stypendium doktoranckie otrzymuje co najmniej 50% doktorantów na danym roku studiów doktoranckich⁵⁹.

6. DODATKOWE UPRAWNIENIA DOKTORANTÓW

Doktorantom przysługują dodatkowe uprawnienia w stosunkach pracy wynikające z posiadania statusu doktoranta. Przede wszystkim każdej osobie przygotowującej rozprawę doktorską, w tym w szczególności doktorantom, przysługuje prawo do dodatkowego płatnego urlopu w wymiarze 28 dni roboczych⁶⁰. Ponadto na sam dzień obrony osobie broniącej się przysługuje zwolnienie od pracy z zachowaniem prawa do wynagrodzenia⁶¹. Ponieważ przepisy, które regulują prawo do urlopu, znajdują się w części prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, która reguluje nadawanie stopnia doktora, znajdują one zastosowanie do wszystkich osób, które ubiegają się o nadanie tego stopnia – zarówno kształcących się na studiach doktoranckich, w szkołach doktorskich, jak i przygotowujących rozprawę doktorską w trybie eksternistycznym. Uprawnienie to ograniczone jest jednak do osób niebędących nauczycielami akademickimi albo pracownikami naukowymi. Te osoby mają prawo do ubiegania się o trzymiesięczny płatny urlop na potrzeby

---

⁵⁸ Wyrok NSA z 15 grudnia 2021 r., III OSK 675/21, «Lex» nr 3281626.

⁵⁹ Art. 195a p.s.w.

⁶⁰ Art. 196 ust. 1 pkt 1 p.s.w.n.

⁶¹ Art. 196 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 p.s.w.n.

przygotowania rozprawy doktorskiej⁶². Udzielenie takiego urlopu stanowi uznanie decyzję rektora uczelni.

Okres kształcenia w szkole doktorskiej, nie dłuższy jednak niż cztery lata, uwzględnia się w stażu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze. Uzależnione jest to od uzyskania stopnia naukowego doktora⁶³. Analogiczne uprawnienie przysługuje doktorantom, którzy uzyskują stopień naukowy doktora także po ukończeniu studiów doktoranckich⁶⁴. W przypadku osób, które nie ukończyły kształcenia w szkole doktorskiej albo na studiach doktoranckich – okres kształcenia uwzględnia się w stażu pracy wyłącznie w przypadku, w którym powodem nieukończenia kształcenia było zatrudnienie w roli nauczyciela akademickiego lub pracownika badawczego⁶⁵, a w przypadku doktorantów szkół doktorskich – także zaprzestanie kształcenia w danej dyscyplinie⁶⁶.

Doktoranci, których kształcenie w szkole doktorskiej lub na studiach doktoranckich trwało krócej niż cztery lata, obliczając staż pracy na potrzeby uprawnień pracowniczych, uwzględniają rzeczywisty okres kształcenia w szkole doktorskiej. Doktoranci, których kształcenie trwało dłużej niż cztery lata (np. z uwagi na przedłużenie okresu kształcenia stosownie do art. 204 ust. 2 zdanie drugie p.s.w.n.), będą mogli uwzględnić na potrzeby obliczania stażu do uprawnień pracowniczych wyłącznie czteroletni okres kształcenia.

Uprawnieniami pracowniczymi, na których nabycie wpływ ma uznanie okresu kształcenia w szkole doktorskiej albo na studiach doktoranckich, są wszystkie uprawnienia zależne od stażu pracy, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Takim właśnie przepisem szczególnym jest na przykład art. 155 § 1 pkt 6 k.p., który określa okres, jaki pracownik może uwzględnić w swoim stażu urlopowym. Przywołany przepis określa, że do okresu pracy, od którego zależy wymiar urlopu, wlicza się z tytułu ukończenia szkoły wyższej – osiem lat. Przepis nie

---

⁶² Art. 130 pkt 2 p.s.w.n.

⁶³ Art. 208 ust. 3 *in fine* p.s.w.n.

⁶⁴ Art. 279 ust. 3 p.w.p.s.w.n.

⁶⁵ Art. 208 ust. 3 pkt 1 p.s.w.n., art. 279 ust. 4 p.w.p.s.w.n.

⁶⁶ Art. 208 ust. 3 pkt 2 p.s.w.n.

uzależnia stażu urlopowego od posiadanego stopnia naukowego lub tytułu zawodowego.

W związku z powyższym osoby, które decydują się na pracę naukową, są w gorszej sytuacji niż inni pracownicy. *De lege ferenda* należy postulować, żeby osoby, które posiadają stopień naukowy doktora i ukończyły kształcenie na studiach doktoranckich lub w szkole doktorskiej, posiadały co najmniej dziesięcioletni staż urlopowy z mocy prawa. Na marginesie należy zaznaczyć, że nauczyciele akademicki, niezależnie od posiadanego stopnia naukowego lub stanowiska, mają prawo do 36 dni roboczych urlopu wypoczynkowego⁶⁷.

Przykładem uprawnienia, na które wpływa uwzględnienie okresu kształcenia w szkole doktorskiej lub na studiach doktoranckich, jest uprawnienie do nagrody jubileuszowej, zgodnie z art. 141 ust. 1 p.s.w.n.

W okresie kształcenia doktorantów szkół doktorskich i studiów doktoranckich przysługują przerwy wypoczynkowe w wymiarze ośmiu tygodni w ciągu roku. W przypadku doktorantów studiów doktoranckich mogą być one wykorzystane wyłącznie w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych⁶⁸. To, jakie okresy winny być uznawane za czas wolny od zajęć dydaktycznych, winno zostać określone w akcie wewnątrzszkolowym, regulującym organizację roku akademickiego.

Przepisy prawa o szkolnictwie wyższym i nauce nie zawierają ograniczenia co do możliwości wykorzystania przerw wyłącznie w okresie wolnym od zajęć dydaktycznych. W świetle zasady racjonalnego prawodawcy, gdyby jego intencją było pozostawienie takiego ograniczenia – wprowadziłby on je również w prawie o szkolnictwie wyższym i nauce, skoro funkcjonuje ono na gruncie prawa o szkolnictwie wyższym. Brak takiego zastrzeżenia w treści art. 208 ust. 1 p.s.w.n. – *de lege derogata* – oznacza, że doktorant szkoły doktorskiej może wykorzystać przerwę wypoczynkową także poza okresami wolnymi od zajęć dydaktycznych⁶⁹. Przepis art. 208 ust. 1 p.s.w.n. ma charakter bezwzględnie

---

⁶⁷ Art. 129 ust. 1 p.s.w.n.

⁶⁸ Art. 198 ust. 1 p.s.w. w zw. z art. 279 ust. 1 p.w.p.s.w.n.

⁶⁹ Zob. także Ł. KIERZNOWSKI, *op. cit.*, s. 71.

wiążący i przeciwne mu postanowienia regulaminów szkół doktorskich są niezgodne z prawem.

7. PODSUMOWANIE

Podsumowując powyższe rozważania, należy wskazać na kilka okoliczności. Po pierwsze, wpływ statusu doktoranta w największym stopniu wpływa na stosunki zatrudnienia doktoranta w sektorze nauki i szkolnictwa wyższego i do tego na stanowiskach nauczycieli akademickich i pracowników badawczych, czyli tych, do których predestynowani w szczególny sposób są doktoranci. Ograniczenie zatrudnienia na określonych stanowiskach w połączeniu z relatywnie niewielką wysokością stypendium doktoranckiego może w konsekwencji prowadzić do „wypychania” doktorantów poza sektor nauki i szkolnictwa wyższego. Ogranicza to również konkurencyjność zatrudnienia w tym sektorze względem zatrudnienia w innych sektorach rynku pracy.

Z drugiej zaś strony ustawodawca przyjął kilka rozwiązań, które sprzyjają prowadzeniu pracy naukowej – w szczególności w odniesieniu do dodatkowych urlopów na przygotowanie rozprawy doktorskiej oraz zwolnienia od pracy na sam dzień obrony.

Wprowadzenie ograniczeń w zatrudnianiu wynika z dążenia ustawodawcy do zwiększenia odsetka osób, które kończą kształcenie doktoranckie uzyskaniem stopnia naukowego doktora. O ile samą intencję prawodawcy należy ocenić pozytywnie, o tyle wydaje się, że środki dobrane do tego celu są nieadekwatne. Mogą one bowiem skutkować wypychaniem osób o dużym potencjale naukowo-badawczym i zdolnościach poza sektor nauki i szkolnictwa wyższego, choćby z samych względów ekonomicznych. Presja ekonomiczna będzie tym większa, że doktoranci, w świetle opisanych w powyższym artykule ograniczeń, będą mieli ograniczone możliwości uzupełnienia wynagrodzenia poprzez pracę naukową czy dydaktyczną. Ostateczna ocena opisanych instytucji prawnych będzie mogła zostać dokonana po kilku latach ich pełnego obowiązywania.

RELACJE POMIĘDZY STOSUNKAMI ZATRUDNIENIA A STATUSEM DOKTORANTA SZKOŁY DOKTORSKIEJ

Streszczenie

W prawie polskim liczne stosunki zatrudnienia regulowane są równocześnie przez prawo pracy oraz prawo administracyjne. Taki szczególnie reżim regulacji określonych stosunków prawnych wynika z prawnie chronionego interesu publicznego. Od czasu wejścia w życie przepisów ustawy z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce także stosunki zatrudnienia doktorantów podlegają takiej podwójnej regulacji. Ustawa wprowadziła ograniczenia w zakresie zatrudniania doktorantów w podmiotach nauki i szkolnictwa wyższego. Celem takiego działania jest ochrona finansów publicznych poprzez zwiększenie odsetka doktoratów broniących w terminie. Wnioski wskazują, że z uwagi na niewielką wysokość stypendium doktoranckich ograniczenia mogą zwiększać presję ekonomiczną na doktorantów, a tym samym działać przeciwko założonemu celowi instytucji prawnej.

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMPLOYMENT AND THE STATUS OF A DOCTORAL STUDENT AT A POSTGRADUATE SCHOOL

Summary

In Polish law, there are numerous situations when a person's status under administrative law affects his or her legal status as regards employment, and conversely, when his or her employment status affects his or her rights and obligations under administrative law. This situation holds for doctoral students at postgraduate schools. The Higher Education and Science Act of 20 July 2018 (*Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz. U 2022, Item 574 as amended) introduced restrictions on the employment of doctoral students in institutions for science and higher education. The purpose of the measure is to protect public finances by increasing the number of doctoral students graduating within the prescribed term. However, observations show that owing to the meagre

scholarships granted to doctoral students, these restrictions may in fact apply more economic pressure on doctoral students and work against the provision's intended purpose.

Słowa kluczowe: doktorant; uniwersytet; prawo nauki i szkolnictwa wyższego; prawo pracy.

Keywords: doctoral student; university; the Polish Science and Higher Education Act; the Polish Labour Law

Literatura

- BOCHEŃSKA A. i in., [w:] *System prawa pracy*, t. XI, *Pragmatyki pracownicze*, red. K.W. BARAN, Z. GÓRAL, Warszawa 2021.
- CUDOWSKI B., *Zakres ograniczeń dodatkowego zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej przez nauczycieli akademickich*, «PiP» 2006/12, s. 65-79.
- HAUSER R., *Stosunek administracyjnoprawny*, [w:] *System prawa administracyjnego*, I, *Instytucje prawa administracyjnego*, red. R. HAUSER, A. WRÓBEL, Z. NIEWIADOMSKI, Warszawa 2010, s. 191-210.
- FLORCZAK I., *Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, [w:] *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, red. K.W. BARAN, Warszawa 2020, art. 201.
- FLORCZAK-WĄTOR M., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. TULEJA, Warszawa 2021, komentarz do art. 65.
- GARLICKI L., JAROSZ-ŻURKOWSKA S., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, II, red. L. GARLICKI, M. ZUBIK, Warszawa 2016, komentarz do art. 65.
- GRYGIEL-KALETA Ź., *Wolność zrzeszania się w związkach zawodowych*, Warszawa 2015.
- HACZKOWSKA M., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. M. HACZKOWSKA, Warszawa 2014, komentarz do art. 209.
- JAKUBOWSKI A., *Status prawny studentów i doktorantów w relacjach ze szkołą wyższą*, «PiP» 11/2011, s. 57-70.
- JOANNES PAULUS PP. II, *Litterae encyclicae «Laborem exercens» de labore humano*, September 14, 1981, «AAS» 73/1981, s. 577-647.
- KIERZNOWSKI Ł., *Szkoły doktorskie. Komentarz do art. 198-216 oraz 259-264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2018.
- MOLL T., *Ograniczenia antykorupcyjne w samorządzie terytorialnym jako jeden ze sposobów hamowania presji na władzę lokalną*, «Przegląd Prawa Publicznego» 7-8/2016, s. 152-162.

- NOWACKI J., „Odpowiednie“ stosowanie przepisów prawa, «PiP» 3/1964, s. 367-376.
- PYRZYŃSKA A., *Wybrane problemy dotyczące statusu doktoranta*, «Białostockie Studia Prawnicze» 25.4/2020, s. 111-124.
- RYCAK A., [w:] A. RYCAK i in., *Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz*, Warszawa 2016, art. 26.
- SZEŚCIŁO D., *Prawo do dobrej administracji w orzecznictwie sądów administracyjnych*, «Przegląd Prawa Publicznego» 10/2013, s. 7-14.
- SZEWczyk H., *Zakazy i ograniczenia antykorupcyjne w ustawie z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych*, «Samorząd Terytorialny» 11/2012, s. 62-74.
- ŚWIĄTKOWSKI A.M., *Konstytucyjne paradygmaty prawa pracy*, «PiP» 10/2014, s. 5-22.
- WRÓBLEWSKI P., *Stwierdzenie wygaśnięcia mandatu radnego w związku z naruszeniem przepisów art. 24f ustawy o samorządzie gminnym*, «Samorząd Terytorialny» 6/2019, s. 72-82.